

O statusu andragogije u Bosni i Hercegovini i mogućnosti osnivanja studijskog programa andragogije

Intervju sa prof. dr. Mujom Slatinom¹

Kako vidite trenutni status andragogije kao znanstvene discipline u Bosni i Hercegovini?

Ako bih znanstveni status andragogije kao znanstvene discipline u Bosni i Hercegovini definirao sa tri pojma, onda bih rekao: znanstveni status ove discipline je simboličan, statičan i nefunkcionalan. Zašto?

U Bosni i Hercegovini ne postoji poseban andragoški studij niti dvopredmetni studij (pedagogija i andragogija). Na studiju pedagogije andragogija se javlja kao jedan predmet čijim sadržajem nije moguće pokriti cjelinu problema i zahtjeva obrazovanja odraslih. Na studiju pedagogije studenti se uglavnom pripremaju za rad u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju. Na ovom studiju nije razvijena ni katedra andragogije pa je izrada seminarskih, dodiplomskih i diplomskih radova, u najboljem slučaju, proporcionalna broju discipline koje se izučavaju. S druge strane, u Bosni i Hercegovini ne postoje razvijene institucije neophodne za obrazovanje odraslih čime su otežani dokvalifikacija, prekvalifikacija, certificiranje i upravljanje ljudskim potencijalima. U institucijama koje već postoje ne zapošljavaju se andragozi jer ih nema na tržištu rada. Zbog ove ozbiljne redukcije, andragogija ne može imati primjereniji znanstveni status koji joj i pripada.

¹ Intervju koji objavljujemo u ovom broju obavljen je u aprilu mjesecu 2023. godine radi pripreme članka koji razmatra mogućnosti uvođenja studija andragogije u Bosni i Hercegovini. S obzirom na značaj čuvanja originalnih stavova autora, smatramo da je važno da se intervju u cijelosti objavi u časopisu i takav bude dostupan javnosti. Zahvaljujemo se porodici profesora Slatine na odobrenju da posthumno objavimo tekst intervjua. Intervju se objavljuje u identičnoj formi koju je profesor Slatina autorizirao 24. 4. 2023. godine.

Kako bi se taj status mogao unaprijediti i koji bi dalji razvojni procesi bili potrebni u bosanskohercegovačkoj akademskoj zajednici?

Prije svega, neophodno je unutar obrazovne politike definirati potrebe, značaj i perspektive obrazovanja odraslih. A kako je ovo moguće kad je obrazovna politika nedonošče politike datog političkog establišmenta i kad je ova politika postala zamjenom za teoriju obrazovanja? Da bi se osigurao razvoj ideje obrazovanja i osposobljavanja odraslih i razvoj andragogije kao znanstvene discipline, bilo bi neophodno izraditi dokument kojim bi se označile perspektive cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini i u kojem bi bili ugrađeni termini koji se odnose na obrazovanje i osposobljavanje odraslih radi usklađivanja sa terminologijom koja se koristi u EU. Neophodno je u ovaj proces uključiti relevantne institucije. Smatram da se ova strategija treba misliti po obrascu: obrazovanje → naučno-istraživački rad → proizvodnja ↔ **učće društvo**, a ne po logici društva znanja. Ovaj dokument trebala bi usvojiti vlada. U drugom važnom dokumentu koji treba da obuhvati cijeli sistem obrazovanja i osposobljavanja odraslih neophodno je dati dužnu pažnju razvoju integralnih umijeća. Studija umijeća za Bosnu i Hercegovinu mogla bi se izraditi u komparaciji sa Studijom vještina OECD-a (Pariz, 2019). Sve ovo treba da se temelji na dokumentu „Principi i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u BiH” koji je usvojen kao krovni dokument na državnoj razini i koji može poslužiti kao referentni okvir za daljnje usklađivanje zakonodavstva i obrazovne politike na nižim razinama. Sve zakonske odredbe treba da daju pravo na kontinuirano obrazovanje odraslih te da definiraju ovo područje kao dio jedinstvenog sistema obrazovanja.

Smatram da je u obrazovanju i osposobljavanju odraslih neophodno afirmirati **umijeća** (osnovna, transverzalna, strukovna ili profesionalna), a ne vještine. Umijeća ne isključuju vještine, a vještine nužno ne uključuju umijeća. Za razliku od vještina, **umijeća** se vezuju za produkciju, a vještine za reprodukciju. Za razliku od vještina, umijeća su stvaralački povezana sa cjeloživotnim učenjem u različitim kontekstima (ličnim, porodičnim, profesionalnim i društvenim). Vještine se više vezuju za reprodukciju i rutinu, a umijeća su usko povezana za produkciju, za kreativnost. Sistem obrazovanja i osposobljavanja odraslih treba misliti i razvijati na principima razvoja i upravljanja ljudskim potencijalima.

U svijetu postoji nekoliko modela izučavanja andragogije na univerzitetu:

- *kao kurs u okviru studija pedagogije*
- *kao studijski program paralelan sa pedagogijom, koji uključuje određene zajedničke predmete*
- *kao MA program, nakon BA programa iz pedagogije*
- *kao potpuno nezavisan studijski program u odnosu na pedagogiju.*

Koji od navedenih ili drugih modela bi bio najprikladniji u bh. kontekstu i zašto?

Šta praktično znači formulacija: „Studijski program paralelan sa pedagogijom, koji uključuje određene zajedničke predmete”? Ukoliko bi se ova formulacija mislila i, recimo, pretvorila u formulaciju „Studij pedagogije i andragogije”, koji bi nudio zvanje pedagog i andragog, ili pedagog – andragog, na osnovu kojeg bi se moglo raditi i u školi i u institucijama obrazovanja za odrasle, to ne bi bila dovoljno razumna i perspektivna ideja. Ona ne bi pratila znanost visokih tehnologija i smanjivali bi se neophodni savremeni učinci i pedagogije i andragogije. Spoj pedagogije i andragogije nije mehanički, već interdisciplinarni spoj. Međutim, pedagogija u BiH je razvijenija od andragogije. Da bi ovaj spoj bio istinski moguć, neophodno je i andragogiju razviti do odgovarajućeg stupnja koji omogućuje ovo spajanje (interdisciplinarnost). Spajanje razvijenije s nedovoljno razvijenom disciplinom omogućuje da jedna guši razvoj druge, da jedna prevlada nad drugom, što nije rijetka pojava u edukacijskoj praksi. Poseban studij pedagogije i poseban studij andragogije zato što imaju zajedničku nastavu iz par temeljnih disciplina, ja ne bih nazvao paralelnim studijem. S druge strane, studij koji bi bio potpuno nezavisan u odnosu na pedagogiju ni teorijski nije moguć u vremenu znanosti visokih tehnologija koja funkcioniše po obrascu: obrazovanje → naučno-istraživački rad → proizvodnja ↔ **učće društvo** i koja teži produkciji interdisciplinarnog i transdisciplinarnog znanja i učenja. A zbog čega bi andragogija bila potpuno nezavisna od pedagogije, a ne bi bila nezavisna, recimo, od političke ekonomije, ekonomske znanja, upravljanja ljudskim potencijalima, sociologije obrazovanja, psihologije odraslih i sl.

Na osnovu rečenog, smatram da bi potrebama i uvjetima u Bosni i Hercegovini bio **najprimjereniji studij andragogije koji bi imao zajednički dio nastave iz određenih temeljnih, pedagoških predmeta uz još koji predmet**

iz drugih znanstvenih disciplina. Studij bi bio organiziran po sistemu 3+2, tj. studij BA za osposobljavanje za rad u ustanovama za obrazovanje odraslih, dokvalifikaciju, prekvalifikaciju, izobrazbu, a MA kadar bi se mogao zapošljavati u istraživačkim pedagoškim zavodima, edukacijskim centrima za odrasle, u edukacijsko-savjetodavnom radu i sl. MA i doktorski studij mogao bi se u BiH misliti i po grupacijama (grupacija prirodno-matematičkih i biotehničkih nauka, grupacija društvenih nauka, grupacija humanističkih nauka, grupacija medicinskih nauka, grupacija tehničkih nauka i grupacija umjetnosti), što bi pratilo razvoj znanosti visokih tehnologija. Na ovaj način bi se studij kadrovski postepeno i sistemski osigurao, andragogija bi se nesmetano razvijala kroz andragoške studijske predmete i slobodno se kretala prema produkciji interdisciplinarnog i transdisciplinarnog znanja i učenja.

U odnosu na trenutno stanje u društvenim i humanističkim znanostima, te uobzirujući relevantne društvene procese, čime bi se moglo pravdati otvaranje studijskog programa andragogije u BiH?

Studijski program andragogije u Bosni i Hercegovini koji bi imao zajedničku nastavu iz par temeljnih predmeta sa studijem pedagogije uz uvođenje dva-tri predmeta iz drugih znanstvenih disciplina neophodnih za obrazovanje odraslih (npr. menadžment, upravljanje ljudskim potencijalima) i koji bi imao zvanje andragog neophodan je iz više razloga.

Postoji razlika između obrazovanja djece i mladih i obrazovanja odraslih. Razlike treba izučavati odvojeno, ali istodobno voditi računa i o njihovom jedinstvu (cjeloživotno učenje, sistem obrazovanja). Zbog toga je neophodno razvijati andragogiju u Bosni i Hercegovini. Da bi bilo koja znanstvena disciplina dobila svoj puni znanstveni i društveni status, ona mora da ima mogućnosti da se razvija kao posebna grana spoznaje nekog relativno cjelovitog polja istraživanja. Ukoliko se ona nije optimalno razvila, tj. ukoliko nije postigla neophodni stupanj znanstvenog razvoja, utoliko neće imati mogućnost normalnog, prirodnog uključivanja u multidisciplinarne, interdisciplinarne i transdisciplinarne procese razvoja znanosti visokih tehnologija. Razvoj andragogije u BiH daleko je od ove neophodne znanstvene razine. Dakle, ovdje se ne radi o pukom emancipiranju andragogije od pedagogije ili o činjenici da andragogiju treba osloboditi

pedagogije kao što se i sama oslobodila filozofije. Ova paralela ništa nam ozbiljno ne kazuje o razlikama i sličnostima između dvije temeljne sastavnice (obrazovanje djece i mladih i obrazovanje odraslih) spoznajnog polja kao cjeline koju definiramo pojmom – obrazovanje. S ovog motrišta neophodno je uspostaviti njihovu sistemsku akademsku i praktičnu ravnopravnost koja upravo odgovara i razlikama i sličnostima ovih obrazovnih polja. Prema tome, kao što je neophodno vidjeti ove razlike (posebno ih izučavati), isto tako je neophodno vidjeti njihovo jedinstvo koje se realizira pomoću zajedničkih nastavnih predmeta pedagogije i andragogije. S druge strane, prva sastavnica je unutar sebe brižno diferencirana i razvijana kroz više nastavnih predmeta, a druga sastavnica ostala je na jednom predmetu – andragogiji. Kako se praksa edukacije odraslih razlikuje od pedagoške prakse školovanja djece i mladih, to je nužno andragoški brinuti o ovoj činjenici. Andragogija kao jednopredmetna akademska disciplina na studiju pedagogije u BiH nije objektivno mogla ponuditi odgovarajuće odgovore na pitanja koja su nikla iz ovakve prakse. Prema tome, da bi bilo koja posebna znanstvena disciplina poprimila ozbiljan znanstveni i društveni status, ona mora postići odgovarajući stupanj autonomnog razvoja kako bi se mogla uključiti u interdisciplinarne i transdisciplinarne procese znanja i učenja.

Polje obrazovanja i osposobljavanja odraslih nije moguće pokriti andragogijom kao jednim predmetom koji se izučava u okviru studija pedagogije. Suvremeni zahtjevi obrazovanja odraslih (cjeloživotno obrazovanje, učeće društvo, znanost visokih tehnologija) traže da se andragogija brže i slobodnije razvija kako bi se lakše pronalazili odgovori na probleme kojima se susrećemo u području obrazovanja i osposobljavanja odraslih. Na obrazovanje i osposobljavanje odraslih kao potrebu ne može se gledati samo iz ugla raznolikosti ciljnih skupina, što se papagajski zna ponavljati, niti samo zbog njihove dobi, socijalnog i profesionalnog statusa. Ono nije potrebno samo radi oblika učenja, osposobljavanja, načina mjerenja ishoda učenja ili cjelokupnog vrednovanja procesa obrazovanja nego i zbog individualnog, građanskog, socijalnog i drugog razvoja te radi davanja neophodnih obrazovnih usluga. Drugim riječima, ovdje treba da se radi o istinskoj nadležnosti znanstvene discipline za određeno područje naučnog istraživanja.

Intervju vodila: Amina Isanović Hadžiomerović